

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

مداخله‌ی رفتاری در افراد مبتلا به اختلالات طیف اوتیسم

مرکز آموزش و توان بخشی کودکان اوتیسم اصفهان

تألیف و ترجمه

محبوبه صوری

زسرایی

منصوره همتیان



سرشناسه	صفری، طیه، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	مداخله‌ی رفتاری در افراد مبتلا به اختلالات طیف اوتیسم: مرکز آموزش و توان بخشی کودکان اوتیسم اصفهان / تألیف و ترجمه: طیه صفری، زهرا خلیلی، منصوره همتیان
مشخصات نشر	اصفهان: یار مانا، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۰۴ ص: مصور، جدول.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۷۶۸-۸۳-۹
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	چاپ دوم: چاپ قبلی: آموخته، ۱۳۹۲.
موضوع	کودکان درخودمانده - توانبخشی / Autistic children - Rehabilitation
موضوع	کودکان درخود مانده - آموزش و پرورش / Autistic children - Education
موضوع	والدین کودکان درخودمانده / Parents of autistic children
شناسه اوله	خلیلی، زهرا، ۱۳۵۷ - همتیان، منصوره، ۱۳۵۵ -
شناسه روده	مرکز آموزش و توان بخشی کودکان اوتیسم اصفهان
بنیادی کوره	۱۳۹۶ ص ۷/۸۶/۶ RJ۵۰
زده بنس دیوبی	۶۱۸۹۲۸۵۸۲
شماره کتابخانه‌سی	۴۶۳۸۲۰۲



اصفهان- خیابان مشتاق دوم - بلوار مهر اباد - کوی ۱۹ - شماره ۴۶
 تلفن: ۰۳۱-۳۲۶۱۶۳۶۰ - همراه: ۰۹۱۳۴۱۰۴۰۰ - کد پستی: ۸۱۵۸۹-۳۸۱۳۱
www.yaremana.ir

مداخله‌ی رفتاری در افراد مبتلا به اختلالات طیف اوتیسم
 (مرکز آموزش و توان بخشی کودکان اوتیسم اصفهان)
 طیه صفری، زهرا خلیلی، منصوره همتیان

آماده‌سازی: انتشارات یار مانا

مدیر تولید: فرهاد فروزنده

صفحه‌آرا: شهلا همتی

طراح جلد: فاطمه صفری

• لیتوگرافی: طلوع • چاپ: میخک • صحافی: مردانی
 • چاپ دوم (اول ناشر): ۱۳۹۶ • تعداد: ۱۰۰۰ • قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان
 © حق چاپ: ۱۳۹۶، انتشارات یار مانا

تقدیم به بچه‌های آسمان

خیریه یاوران معلولین ذهنی حضرت زینب (سلام الله علیها)

در سال ۱۳۷۵ گروهی از اولیای فرزندان کم‌توان با همراهی افراد متخصص و علاقه‌مندان به حل مشکلات این گروه از افراد اقدام به تأسیس خیریه حضرت زینب (سلام الله علیها) نمودند.

هدف اصلی تأسیس این خیریه، فرهنگ سازی به منظور عادی سازی حضور معلولان در جامعه است. پژوهش برای شناخت معلولیت و پیشگیری از آن و مداخله به هنگام با توجه به محدود و طایفی بودن زمان انجام آن در بازتوانی، توان بخشی و کمک به رشد حداکثری و ایجاد توانایی لازم در وی برای دستیابی به استقلال و کفایت اجتماعی، روانی و اقتصادی بسیار مهم و حیاتی است که در شکل مختلف از اعم از ایجاد مراکز مشاوره و مددکاری، توان بخشی، آموزشی، حرفه‌آموزی، تفریحی، نگهداری و رفاهی پی‌گیری می‌شود. تمامی این قدم‌ها صرفاً با ایجاد بیش از لازم در آحاد جامعه، تشویق مردم، مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌ها و خدمات خیریه و جذب کمک‌های ارزشمند آنان میسر خواهد بود.

همچنین فعالیت‌های این خیریه شامل شناسایی و رد معلول، تشکیل پرونده برای او، مشاوره و نیازسنجی، برنامه‌ریزی، توان بخشی و آموزش مداوم و خانوادگی او، ارجاع به سازمان‌های دولتی و غیردولتی و پیگیری، انجام پژوهش‌های علمی، تهیه و تدوین منابع علمی-آموزشی شامل نشر کتاب، کتابچه‌های آموزشی، فصلنامه، بروشور، فراهم‌سازی اسباب‌های فشرده و نرم‌افزارهای کمک‌آموزشی و آموزش خانواده برای توانمندسازی آنان به منظور تسکین گروه‌ها و انجمن‌های جدید معلولان با نیازهای خاص است.

تأسیس و راه‌اندازی اولین مرکز تخصصی ایتیم کشور به نام «مرکز آموزش و توان بخشی کودکان ایتیم ۱ صفهان» از جمله برجسته‌ترین فعالیت‌های خیریه حضرت زینب (سلام الله علیها) است.

این فعالیت تأثیر به‌سزایی در فرهنگ سازی و توسعه‌ی شناخت این اختلال در کشور، تبیین لزوم مداخله به هنگام و مستند سازی اثربخشی این مداخله، همچنین کمک به تدوین برخی قوانین و دستورالعمل‌ها و نیز درگیر کردن سازمان‌های مختلف در راستای حمایت از این مبتلایان داشته است. همچنین مساعدت‌ها، پشتیبانی و حمایت‌ها و راهنمایی‌های این مرکز منجر به تأسیس چندین مرکز در دیگر استان‌ها و شهرها شده است.

این مرکز پس از شناسایی این کودکان، به آموزش، توانبخشی و مداخلات جبرانی آنان با استفاده از روش‌های مختلف پرداخته و تلاش دارد تا آنان را در جهت آمادگی برای زندگی و تحصیل توانا سازد. این روش‌ها و مداخلات جبرانی شامل آموزش‌های فرد به فرد، رفتاردرمانی، کاردرمانی، گفتاردرمانی، یکپارچگی حسی، ماساژ درمانی، موسیقی درمانی، بازی درمانی، تئاتر درمانی، توانبخشی حرفه‌ای و ... است. این مرکز با وجود امکانات اندک، خدمات شایانی به کودکان مبتلا به اختلال اتیسم داشته است و تا کنون موفق گردیده تعداد زیادی از این کودکان را برای رفتن به مدرسه عادی آماده نماید که تنی چند از آنان در راهیابی به دانشگاه نیز موفق گردیده‌اند.

با توجه به افزایش تعداد کودکان مبتلا به این اختلال در سال‌های اخیر، انتظار می‌رود سازمان‌ها و نهادهای مسئول با تصویب قوانین پیشرفته، مجریان با اجرای صحیح این قوانین و اولیای این کودکان با پیگیری مطالباتشان، زمینه‌ی درمان، آموزش و اشتغال این عزیزان را که تعدادشان بسیار بیشتر از ظرفیت مراکز موجود است، فراهم آورند و اجازه ندهند که کودکی به هر دلیل دچار محرومیت شده و از پیوستن به جامعه محروم بماند.

تو خشنود باشی و ما رستگار

فدا یا مان کن: انجام کار

نشانی «مرکز آموزش و توانبخشی کودکان اتیسم اصفهان»:

اصفهان، میدان جمهوری، ابتدای خیابان امام خمینی، کوچه شاهین، بن بست توکل.

شماره تماس: ۳۳۳۳۷۶۷ (۰۳۱)

فکس: ۳۳۳۳۷۶۶ (۰۳۱)

ایمیل: au'sm_ist_han@yahoo.com

نشانی «خیریه یاوران حضرت زینب (سلام الله علیها)»:

اصفهان، میدان جمهوری، ابتدای خیابان امام خمینی، کوچه شاهین، بن بست ۳۴.

شماره تماس: ۳۳۳۶۳۰۲۶ (۰۳۱)

فکس: ۳۳۳۸۴۶۹ (۰۳۱)

ایمیل: yavaran.zeinab@yahoo.com

شماره حساب بانک ملی: ۰۱۰۵۷۸۳۷۷۰۰۰۳

شماره کارت بانک ملی: ۴۵۹۵-۹۹۵۰-۹۹۱۸-۶۰۳۷

معرفی کتاب



امروزه توجه به درمان و توانبخشی کودکان مبتلا به اختلال طیف اتیسم اهمیت زیادی پیدا کرده است با به کارگیری فنون و روش‌های درمانی جدید می‌توان این کودکان را به گروه همسالان نزدیک کرد. استفاده به موقع از منابع آموزشی که مداخله‌ای به‌هنگام نامیده می‌شود و دارای سطوح مشخصی است برای ارتقا سطح توانمندی‌های کودک و تأمین بهداشت روانی خانواده لازم و ضروری است. در این کتاب برنامه‌هایی به

عنوان نمونه جهت آشنایی با نحوه‌ی آموزش کودکان مبتلا به اختلال طیف اتیسم ارائه شده است و همچنین الگویی است برای والدین و کلیه افرادی که با این کودکان در ارتباط هستند تا بتوانند طبق آن کلیه‌ی برنامه‌های آموزشی را طراحی کرده و اجرا کنند. از آنجایی که برنامه‌ریزی منسجم و مدون برای بهبود و پیشرفت آموزش کودکان مبتلا به اختلال طیف اتیسم تأثیر به‌سزایی دارد و تاکنون کتابی جامع در این زمینه نگاشته نشده است، هر خود لازم دیدیم تجربیات ۱۵ ساله‌ی خود را در قالب یک کتاب ارائه نماییم. سعی شده است مطالب اصلی و پایه به اختصار توضیح داده شود. لازم به ذکر است این تکنیک‌ها و روش‌ها علاوه بر اینکه برای آموزش کودکان مبتلا به اختلال طیف اتیسم اثربخش و مفید است، در زمینه‌ی آموزش کودکان مبتلا به اختلال یادگیری، بیش‌فعال، عقب‌مانده‌ی ذهنی و ... نیز مفید و مؤثر است.

کتاب حاضر با عنوان «مبانی برنامه‌ریزی آموزشی کودکان دارای اتیسم» شامل شش فصل است که فصل اول اطلاعات کلی در زمینه شرطی‌سازی، پاداش‌دهی و سرنخ‌ها ارائه شده است. در فصل دوم، برنامه‌های مربوط به توجه و تمرکز، تقلید و تطابق گنجانده شده است. توجه به محیط اطراف و تقلید در امر یادگیری اهمیت فراوانی دارد و بیشترین مشکل کودکان مبتلا به اختلال طیف اتیسم نیز همین مسأله است.

فصل سوم، مربوط به آموزش مهارت‌های خودیاری است و این مهارت از طریق روش‌های زنجیره سازی وارونه و الگودهی به‌طور مفصل توضیح داده شده است. از آنجایی که آموزش

دستشویی برای این کودکان اهمیت زیادی دارد، در مورد تمام مراحل آن به طور مفصل توضیح داده شده است.

فصل چهارم، به مهارت‌های گفتاری، راه‌کارها و روش‌های ایجاد صوت و گفتار در کودکان مبتلا به اختلال طیف اتیسم اشاره شده است که اهمیت گفتار و درک بیان در این کودکان را نشان می‌دهد.

فصل پنجم، شامل مهارت‌های شناختی است که یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین نیازهای کودکان برای ورود به محیط و جامعه همسالان است.

فصل ششم، با ارائه برنامه‌های مرتبط با مهارت‌های حرکتی درشت و ظریف، اهمیت آموزش این مهارت‌ها را مشخص می‌کند.

www.ketab.ir

پیشگفتار

اوتیسم نوعی از اختلالات رشدی عصبی است که با آسیب شدید در تعامل اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی و نیز، وجود رفتارها، علایق و فعالیت‌های کلیشه‌ای مشخص می‌شود. تشخیص در سنین اولیه زندگی اهمیت زیادی دارد و مداخلات درمانی نیز می‌تواند تاثیر بیشتری داشته باشد. از این رو، درمان و روش‌های درمانی در رشد و تحول کودکان دارای ناتوانی اهمیت زیادی دارد. به ویژه هنگامی که کودک در چند زمینه اختلال داشته باشد.

امروزه، توجه به درمان و توان‌بخشی کودکان اوتیستیک اهمیت زیادی پیدا کرده است زیرا، به کارگیری فنون و روش‌های درمانی جدید می‌توان این کودکان را به گروه همسالانشان نزدیک کرد.

راهکارهای ارائه شده در این کتاب در مرکز توان‌بخشی اوتیسم اصفهان تجربه و به کار گرفته شده و نتایج مثبت نیز به همراه داشته است. به همین دلیل، بر خود لازم دیدیم این تجربیات را در قالب کتابی برای اختیار افرادی که به نحوی با این گروه در ارتباط هستند قرار دهیم.

کتاب حاضر شامل پنج فصل است. در فصل اول در مورد اختلال اوتیسم و ویژگی‌های افراد اوتیستیک کلیاتی ارائه شده است که به آن‌ها این‌گر کمک می‌کند تا بتواند بین اختلال اوتیسم و دیگر اختلالات تمایز قائل شود.

با مطالعه‌ی فصل دوم درمان‌گر علاوه بر آشنایی با نحوی ارزیابی مشکلات حسی با راهکارهای درمانی برای رفع این مشکلات آشنا می‌شود و همچنین، می‌تواند هدف خود را از درمان و نیز، استراتژی‌های درمان مشخص کند.

فصل سوم شامل روش‌ها و تکنیک‌هایی است که والدین و درمان‌گران با به کارگیری آن‌ها می‌توانند تا حد امکان در تعدیل حس‌های ناموزون به این کودکان کمک کنند.

هدف از فصل چهارم این است که والدین و درمان‌گران با رویکردی برای درمان رفتارهای خودآزار آشنا شوند. هرگام در این رویکرد به ما این امکان را می‌دهد که بتوانیم در مورد چرایی رفتار خودآزار توضیح دهیم و چگونگی درمان آن را پی‌گیری کنیم. در فصل پنجم درمان‌گران با یک سری از حرکات تعدیل شده‌ی یوگا و مراحل اجرای هر حرکت و تأثیرات مثبت آن بر کودکان اوتیستیک آشنا می‌شوند.

در پایان لازم می‌دانیم از مسئولان محترم «خبریه‌ی یاوران معلولین ذهنی حضرت، زینب (سلام... علیها)» و «مرکز آموزش و توان بخشی اتیسم اصفهان» به ویژه جناب آقای دکتر حسین سعیدی تشکر و قدردانی کنیم.

گروه پژوهشی مرکز اوتیسم اصفهان

فهرست مطالب

فصل اول. اوتیسم و تشخیص افتراقی

۱۶	تشخیص افتراقی
۱۹	اوتیسم: درباره‌ی آن چه می‌دانیم؟
۱۹	تشخیص بیماری
۲۰	مشکلاتی با عکس العمل های جامعه
۲۰	مشکلاتی در برقراری ارتباط
۲۰	علائق غیرمعمول و الگوهای رفتاری
۲۱	تفاوت های حرکتی
۲۲	تفاوت های حسی
۲۳	تفاوت های اجتماعی
۲۴	ارتباطات
۲۶	کودک چه مقدار و چه چیزهایی را می فهمد؟
۲۶	برنامه ریزی

فصل دوم: یکپارچگی حسی

- ۲۹ ویژگی‌های اختلال لمسی
- ۲۹ کودک دارای حساسیت بیش از اندازه (تدافع لمسی)
- ۳۲ کودک با حساسیت کمتر از اندازه (واکنش اندک در برابر لمس شدن)
- ۳۳ کودک با تشخیص لمس ضعیف
- ۳۳ کودک با نارسایی لمسی به خاطر تحریک پذیری
- ۳۴ کمبود ادراک لمسی ضعیف
- ۳۴ کودکی که نسبت به بدنش آگاهی کمی دارد
- ۳۴ کودک با مهارت‌های حرکتی ضعیف
- ۳۵ کودک با درک بدن نامناسب
- ۳۵ کودکی که از نظر عاطفه، سازگاری و مهارت‌های اجتماعی ضعیفی دارد
- ۳۶ ویژگی‌های اختلال وستیبولار
- ۳۶ کودک با ناامنی gravitational
- ۳۷ کودک با حساسیت کم و فعالیت‌های زیاد
- ۳۷ کودکی که مشکل خاص در حرکت و تعادل بدن دارد
- ۳۸ کودکی که نیروی عضلانی کمی دارد
- ۳۸ کودک با هماهنگی دو جانبه اندک
- ۳۹ کودک با فرآیند زبانی- شنیداری ضعیف
- ۴۰ کودکی که فرآیند دیداری-فضایی ضعیف دارد
- ۴۲ کودکی که برنامه ریزی حرکتی ضعیف دارد
- ۴۲ کودکی که از نظر عاطفی ناامن است
- ۴۲ ویژگی‌های نارسایی ادراکی
- ۴۳ کودک با بی‌نظمی ادراکی ناشی از بازخورد حسی
- کودک با آگاهی اندک و ناکافی از اندام‌های بدن و ضعف در برنامه ریزی حرکتی
- ۴۳

۴۴		ارزیابی توانایی حرکتی کودک
۴۴		کودک با ناتوانی در تعادل بدن
۴۵		کودک با حس ناامنی عاطفی

فصل سوم: خاموشی حسی

۴۸		خاموشی حسی چیست؟
۵۱		خودتحریک چیست و چرا باید حذف شود؟
۵۳		خاموشی حسی برای چه مشکلات دیگری مؤثر است؟
۵۵		چه موقع باید از خاموشی حسی استفاده کرد؟
۵۸		مراحل استفاده از خاموشی حسی
۵۸		مرحله اول - ارزشیابی بزرگسالی استفاده از خاموشی حسی
		مرحله دوم - ارزیابی کنیم کدام یک از پیامدهای حسی در طول خاموشی حسی
۶۶		باید برطرف شود
۶۹		مرحله سوم - استفاده از خاموشی حسی برای حذف پیامدهای حسی
۶۹		حذف رفتارهای ناشی از پیامدهای لمسی
۷۱		حذف رفتارهای ناشی از پیامدهای شنیداری
۷۳		حذف رفتارهای ناشی از پیامدهای دیداری
۷۴		حذف رفتارهای ناشی از پیامدهای چشایی
۷۵		حذف رفتارهای ناشی از پیامدهای بویایی
۷۶		حذف رفتارهای ناشی از پیامدهای حس جنبشی
۷۸		ارزیابی تاثیر خاموشی حسی
۸۱		مرحله چهارم - بهبود به دست آمده باید در همه موقعیت‌ها رخ دهد
۸۲		مرحله پنجم - ادامه دادن درمان به دست آمده
۸۲		پیگیری روش خاموشی حسی
۸۳		محو کردن تدریجی خاموشی حسی
۸۳		آموزش رفتار جایگزین

فصل چهارم: خودآزاری

۸۸	 خودآزاری چیست؟
۹۰	 چرا افراد به خود آسیب می رسانند
۹۳	 راه کارهایی برای درمان خودآزاری
۹۴	 هدف از درمان خودآزاری
۹۶	 پیش از درمان
۱۰۶	 ارتباط میان شاه و رفتار، محیط رخداد رفتار و درمان خودآزاری
۱۰۶	 درمان
	بخش اول: حذف رفتار شرطی که خودآزاری در آن رخ می دهد و گسترش
۱۰۶	 شرایطی که خود آزاری در آن رخ نمی دهد
	بخش دوم: فراهم کردن معرفت در شبه های جایگزین، تقویت رفتارهای
۱۰۹	 مناسب
۱۱۸	 بخش سوم: حذف پاداش ها برای خودآزاری
۱۲۴	 تنبیه خودآزاری
۱۲۷	 خود تصحیحی
۱۲۹	 تنبیه های دیگر
۱۳۰	 راهنمایی های لازم برای استفاده از تنبیه
۱۳۱	 خلاصه ای از درمان
۱۳۲	 بررسی تاثیرات جانبی
۱۳۳	 اصلاح آنچه در همه موقعیت ها اتفاق می افتد
۱۳۳	 بهبود همیشگی
۱۳۶	 همه چیز را کنار هم بگذاریم

فصل پنجم: یوگا برای کودکان اوتیستیک

۱۴۳	 چگونگی به کارگیری حرکات یوگا
۱۴۴	 مجموعه‌ای از حرکات یوگا
۱۴۴	 تعدیل حرکات و جلسات
۱۴۵	 انتخاب حرکات
۱۴۶	 نشان دادن حرکات به کودکان
۱۴۷	 مطمئن شدن که کودکان راحت است
۱۴۹	 تمرکز بر رری تمرینات تنفسی
۱۴۹	 علاقه‌مند کردن کودکان به تمرینات یوگا
۱۵۰	 مراحل حرکات یوگا برای کودکان طیف اوتیسم
۱۵۰	 حرکات نرمشی (گرم کردن)
۱۵۰	 حرکت نشستن
۱۵۲	 حرکت گربه
۱۵۴	 حرکت باز کننده‌ی شانه‌ها
۱۵۷	 چرخش گردن
۱۶۰	 حرکت کوه
۱۶۳	 چرخش ستون فقرات
۱۶۵	 حرکت صندلی
۱۶۷	 حرکات قدرتی
۱۶۸	 حرکت مثلث
۱۷۱	 حرکت زاویه‌ی پهلوی
۱۷۷	 حرکات رهایی از تنش
۱۷۸	 حرکت مجسمه
۱۸۰	 حرکت قایق
۱۸۳	 حرکت پل

۱۸۴	حرکات آرامشی.....
۱۸۵	حرکت عصا.....
۱۸۷	حرکت خم شدن به جلو در حالت نشسته.....
۱۸۹	حرکت خم شدن پاها به جلو در حالت باز.....
۱۹۲	حرکت کودک.....
۱۹۴	حرکت جسد.....
۱۹۸	تنفس در یوگا.....
۲۰۱	خلاصه‌ای از راجل یوگا.....
۲۰۳	منابع.....